

فهرست

چکیده.....	۲
تعریف و تبیین.....	۲
مراتب قطع رحم.....	۲
۱. قطع رحم زبانی.....	۲
۲. قطع رحم قلبی.....	۳
۳. قطع رحم مالی.....	۳
۴. قطع رحم عملی.....	۳
علل و عوامل قطع رحم.....	۳
۱. تشریفات و چشم و هم چشمی.....	۴
۲. حب دنیا و زرا‌ندوزی.....	۴
۳. توقعات و انتظارات بی-جا.....	۵
۴. ضعف فرهنگی.....	۵
آثار قطع رحم.....	۵
۱. عدم خیر و برکت در رزق.....	۶
۲. مرگ زودرس.....	۶
۳. گرفتاری در پل صراط.....	۶
مستثنیات قطع رحم.....	۷
حکم قطع رحم.....	۷
حکایت: توجه علما به صله ۱ رحم.....	۸
خویشاوندانی که از نظر اسلام قطع رحم با آنان جایز نیست.....	۸
آیا قطع رحم به صرف قطع ارتباطات صورت می-پذیرد؟.....	۸
پی نوشت:.....	۸

چکیده

یکی از پدیده‌هایی که متأسفانه روز به روز در حال گسترش است، فرهنگ تنها زیستن و جدایی از دیگران است؛ به این صورت که شخص ارتباطش را با تمامی افراد اعم از خویشاوند و غیر خویشاوند قطع می‌کند تا جایی که حتی به اندازه یک احوال‌پرسی نیز وقت نگذاشته و نسبت به نسب و خویشاوندی بی تفاوت می‌گردد. پدیده شوم قطع رحم که از قطع ارتباطات زبانی آغاز شده و به سایر مراحل اعم از قطع ارتباطات قلبی، مالی و عملی می‌انجامد، یکی از معضلات عصر حاضر به شمار می‌آید که بر اثر عواملی همچون تشریفات، زراندوزی، گرانی و هزینه‌های بالا، توقعات بیجا و تقلید از فرهنگ بیگانه نشأت گرفته و به جایی منتهی می‌شود که خیر و برکت را از زندگی افراد گرفته و لعن الهی، مرگ زودرس و گرفتاری در پل صراط را جایگزین آن می‌کند. این در صورتی است که صله رحم باعث ضرر دنیایی یا دینی شود، باید به حدی که ضرر ندارد تغییر کند و تقلیل یابد تا دچار تخریب به جای اثرگذاری مثبت نشود.

تعریف و تبیین

قطع رحم در مقابل صله رحم بوده و عبارت است از: «قطع ارتباط با خویشان پدری و یا مادری هرچند به چندین واسطه به فرد منسوب باشند و همچنین خویشاوندان از طریق اولاد، حال چه محرم باشند و چه نامحرم، دور باشند یا نزدیک یعنی واسطه میانشان باشد یا نباشد را «رحم» می‌نامند که قطع ارتباط با آنان را اصطلاحاً «قطع رحم» نام‌گذاری می‌کنند. [۱] در نتیجه به کسی که ارتباط خود را با ارحام کاملاً قطع کند، «قاطع رحم» گفته می‌شود.

مراتب قطع رحم

همان‌طور که صله ارحام دارای مراتب و اشکال گوناگونی می‌باشد، قطع رحم نیز دارای مراتب و مراحل مشخصی است که تمامی آنها مورد مذمت و نهی شارع مقدس در متون دینی قرار گرفته است. این مراتب عبارتند از:

۱. قطع رحم زبانی

اولین و ابتدایی‌ترین نوع از قطع رحم عبارت است از اینکه شخص ارتباطات کلامی خود اعم از سلام کردن، جواب سلام دادن، احوال‌پرسی کردن و لسان لَین [نرم] را نسبت به خویشاوندان خود قطع کند. حقیقتاً چه زشت و ناپسند است که انسانی در زندگی چند روزه و فناپذیر دنیا از احوال‌پرسی و حتی جویای احوال شدن نسبت به خویشاوندان خود دریغ کند که چنین شخصی مرتکب قطع رحم عملی نیز خواهد شد؛ از همین رو اسلام عزیز پیروان خود را به دعا کردن در حق خویشان، به نیکی یاد کردن از آنان و دوری از غیبت، تهمت، فحش، بدگویی و خبرچینی درباره آنان و همچنین کارهایی همچون سلام کردن و رد سلام و فرستادن سلام که از مصادیق صله رحم زبانی هستند، سفارش نموده است؛ چنان‌که می‌فرماید: (وَ إِذَا حُیَّتُمْ بِتَحِیَّةٍ فَحَیُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوها): [۲] هرگاه به شما تحیت [سلام] گویند، پاسخ آن را بهتر از آن بدهید یا [لا اقل] به همان‌گونه [که سلام کرده‌اند] پاسخ بگویید.

۲. قطع رحم قلبی

بدین معنا که شخص در هیچ یک از غم-ها و شادی-های خویشاوندان، خود را شریک ندانسته و حتی به جایی برسد که نفرین و دعای پدر و مادر برایش مساوی شده و مفهوم دعای خیر نسبت به یکدیگر نیز از دل و قلبش رخت بربندد. این در حالی است که صلۀ رحم قلبی نیز همواره مورد سفارش پیشوایان دینی بوده و آرزوی قلبی برای سعادتمندی خویشان در دنیا و آخرت، دعا برای دفع بلاهای دنیوی و اخروی، آرزوی تداوم نعمت‌های موجود، محبت ورزی به آنان و به یاد یکدیگر بودن از موارد صلۀ رحم قلبی بیان شده است. با این همه برخی از مردم نسبت به خویشاوندان کوتاهی کرده و نه تنها صلۀ ارحام نمی‌کنند، بلکه در قطع آن نیز می‌کوشند.

۳. قطع رحم مالی

افرادی که در خانواده-ها توانایی مالی داشته و می‌توانند به دیگر افراد فامیل که قدرت مالی ندارند کمک کنند ولی این کار را کنار بگذارند و یا با خسارت زدن به اموال نزدیکان باعث آزار آنها شوند، این‌گونه رفتار نوعی قطع رحم محسوب می‌شود که اصطلاحاً از آن به عنوان قطع رحم مالی یاد می‌شود. از نظر مکتب وحیانی اسلام، آنچه در رابطۀ خویشاوندی مهم است، داشتن روحیۀ تعهد و اهتمام به خویشان است تا آنها از کمک‌های متقابل و حمایت‌های عاطفی و اقتصادی یکدیگر بهره‌مند شوند و بی‌توجهی به مشکلات خویشاوندان و عدم درک مشکلات آنها به نوعی قطع رحم محسوب می‌شود؛ از همین رو قرآن کریم کمک به بستگان را جزء حقوق مالی محسوب می‌کند و آنجا که سخن از کمک اقوام به میان آمده، آن را به عنوان یک حق واجب ذکر کرده و می‌فرماید: (وَ آتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ)؛ [۳] و حقّ نزدیکان را بپرداز. به همین خاطر است که امیرمؤمنان علی «علیه السلام» فرموده است: «فَمَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالاً فَلْيَصِلْ بِهِ قَرَابَتَهُ؛ [۴] کسی که از سوی خدا ثروتی به دست آورد باید بستگان خویش را به وسیله آن دستگیری کند».

۴. قطع رحم عملی

در این نوع از قطع رحم فرد به طور کلی رفت و آمد خود با خویشاوندانش را کنار گذاشته و به قول معروف به غریبه-ای آشنا تبدیل می‌شود که شاید سالیان سال با خویشاوندان خود ارتباط نداشته و از حال آنها بی‌خبر باشد. این در حالی است که امام علی «علیه السلام» در این زمینه می‌فرماید: «إِنَّ صَلَّةَ الرَّحَامِ لِمِنْ مَوْجِبَاتِ الْإِسْلَامِ وَإِنَّ اللَّهَ سُبْحَانَهُ أَمَرَ بِإِكْرَامِهَا وَ إِنَّهُ تَعَالَى يَصِلُ مَنْ وَصَلَهَا وَ يَقْطَعُ مَنْ قَطَعَهَا وَ يَكْرِمُ مَنْ أَكْرَمَهَا؛ [۵] به راستی که صلۀ رحم از واجبات اسلام است، خدای سبحان امر فرموده که آن را گرامی بدارند و با هر کس که صلۀ رحم کند، رابطه برقرار می‌کند و با هر کس که قطع رحم کند، قطع رابطه می‌کند و هر کس که صلۀ رحم را گرامی بدارد، گرامی‌اش می‌دارد».

علل و عوامل قطع رحم

از منظر اسلام، رذائل اخلاقی مانند: تکبر، حسد، چشم هم چشمی، سخن-چینی، روحیۀ تجسس و فضولی، حرص و طمع و خساست طبع، بداخلاقی، کم رویی، پروری و غیره می‌توانند بر صلۀ رحم، تأثیر منفی گذاشته و منجر به کاهش روابط فامیلی شوند و در مقابل داشتن روحیۀ عفو و گذشت و آراسته شدن به مکارم اخلاقی مانند تواضع، قناعت، سخاوت، خویشتن داری، خوش-رویی، خوش-خویی و اعتماد بر فضل و کرم و رزاقیت حضرت حق می‌تواند کارگشا باشد؛ لکن با وجود تأکیدات مکرر و مبین بر نهی و مذمت از قطع رحم در

آموزه‌های اسلامی، متأسفانه برخی از افراد نسبت به خویشاوندان کوتاهی کرده و نه تنها صلۀ ارحام نمی‌کنند بلکه در قطع آن نیز می‌کوشند. بی‌شک بخش عمده‌ای از قطع رحم‌ها بر اثر مسائل مالی و تصورات غلط از صلۀ رحم می‌باشد که برخی به گمان اینکه صلۀ رحم هزینه دارد و در برابر هزینه هیچ سودی نداشته، اقدام به قطع ارتباط با خویشاوندان خود می‌نمایند البته در کنار این عوامل مادی، عوامل روانی نیز تأثیرگذار هستند که در اینجا به بیان عوامل قطع رحم در تمامی ابعاد آن می‌پردازیم:

۱. تشریفات و چشم و هم‌چشمی

به جرأت می‌توان گفت یکی از مهمترین علل مادی قطع رحم، شیوع و گسترش تشریفات و تجمل‌گرایی در میان خانواده‌ها است که موجب شده تا ارتباط و پیوند میان افراد کم رنگ بشود. این در حالی است که در تعالیم اسلامی از آداب میزبانی آمده است که از آنچه در خانه دارید بر مهمان [ناخوانده] دریغ نکنید و از آنچه که ندارید خود را به تکلف نیندازید؛ چنانچه امام صادق «علیه السلام» می‌فرماید: «إِذَا آتَاكَ أَخُوكَ فَأَتِهِ بِمَا عِنْدَكَ وَ إِذَا دَعَوْتَهُ فَتَكَلَّفْ لَهُ؛ [۶] هرگاه برادرت ناخوانده بر تو وارد شد، همان غذایی که در خانه داری برایش بیاور و هرگاه او را دعوت کردی در پذیرایی از او خودت را به زحمت بینداز». البته ناگفته نماند که در این بین، وجود تورم و گرانی نیز همانند مسأله تشریفات علاوه بر اینکه منجر به صرف هزینه‌های زیاد در میهمانی‌ها می‌شود، باعث ایجاد فاصله بین خانواده‌ها نیز می‌گردد. این در حالی است که با توجه به تعالیم اسلامی، صلۀ رحم بدون صرف هیچ گونه هزینه‌ای نیز قابل اجرا می‌باشد. همان طور که بارها [در مبحث صلۀ رحم] اشاره شد، در احادیث بی‌شماری در امر صلۀ رحم، به سلام و پذیرایی با جرعه‌ای آب، بسنده شده است. امام صادق «علیه السلام» در این زمینه می‌فرماید: «صل رحمک و لو بِشَرْبَةٍ مِنْ مَاءٍ؛ [۷] صلۀ رحم کن، اگر چه به جرعه‌ای آب باشد».

حکایت: سنت علوی در ارتباطات

امام رضا «علیه السلام» داستانی را از اجداد مطهرشان «علیهم السلام» برای اصحاب نقل کرد و فرمود: روزی فردی امام علی «علیه السلام» را به میهمانی دعوت کرد. امام علی «علیه السلام» مهمانی را به صورت مشروط پذیرفت. ایشان فرمود: «به سه شرط می‌آیم اگر قول دهی که رعایت کنی، دعوت را می‌پذیرم» مرد گفت: «آن سه شرط چیست؟» فرمود: «شرط اول اینکه چیزی از بیرون منزل برای من تهیه نکنی. دوم از آنچه در منزل هست، چیزی را از من دریغ نکنی و سوم اینکه زن و بچه‌ات را به رنج و سختی نیندازی».

۲. حب دنیا و زرافندوزی

در مقابل برخی از افراد نیز هستند که به جهت طمع در مال اندوزی و زیاد کردن اموال، ارتباط خود با خویشاوندانشان را به بهانه هزینه‌بر بودن قطع می‌نمایند. در همین زمینه روایتی از امام رضا «علیه السلام» نقل شده که می‌فرماید: «لَا يَجْتَمِعُ الْمَالُ إِلَّا بِخَصَالٍ خَمْسٍ يُبْخَلُ شَدِيدٍ وَ أَمَلٍ طَوِيلٍ وَ حِرْصٍ غَالِبٍ وَ قَطِيعَةٍ الرَّحِمِ وَ إِثَارِ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ؛ [۸] مال جز با پنج خصلت در یکجا جمع نمی‌شود: بخل شدید، آرزوهای دور و دراز، حرص غالب، قطع رابطه با خویشاوندان و مقدم داشتن دنیا بر آخرت». غرق شدن در کام دنیا و لذت‌های آن و افتادن در دام تجمل‌گرایی و دنیاپرستی، باعث شده تا تفکر و اندیشه برخی از انسان‌های دنیا زده، از ماده و مادیات فراتر نرود. در چنین شرایطی کسب اموال و تصاحب دنیا، اولین و آخرین هدف و تنها مسابقه معنادار در زندگی این انسان‌ها بوده و تعالیم الهی در حاشیه قرار می‌گیرند.

۳. توقعات و انتظارات بی-جا

گاهی توقعات بالای خانواده-ها، که بر اثر میزان انتظارات آنها به وجود می-آید موجب قطع روابط خانوادگی می-شود. اگر انتظارات و توقعات شخص بالا رود در برابر کوچک-ترین کاری که انجام داده است توقع بیشترین و بهترین پاداش را داشته باشد، این خود باعث کدورت و دوری شده و به خودی خود باعث انفکاک خانواده-ها می-گردد. اما متأسفانه در عصر فعلی آنقدر سطح توقعات و خواسته‌های نابجا بالا رفته است که نه تنها بدون دعوت به یگدیگر سر نمی‌زنند، بلکه با بهانه‌های واهی‌ای همچون: ابتدا سلام نکردن میزبان، ابرو بالا انداختن همسر میزبان، بی کلاس بودن خانه میزبان [خویشاوند] و اموری از این قبیل، به راحتی اقدام به قطع صلۀ رحمی که از ارکان روابط اجتماعی است، می‌کنند.

حکایت: توقع بیجا با شکر تنافی دارد

ابووائل می-گوید من به اتفاق دوستم به خانه سلمان فارسی رفتیم و مدتی نشستیم. هنگام غذا فرا رسید. سلمان گفت اگر رسول خدا «صلی الله علیه و آله» از تکلف و خویشتن را به زحمت افکندن نهی نکرده بود، برایتان غذای بهتری فراهم می-کردم. سپس برخاست مقداری نان و نمک آورد و در برابر مهمانان گذاشت. دوستم گفت کاش همراه این نمک، مقداری مرزه و آویشن بود. سلمان برخاست و ظرف آب خویش را گرو نهاد و کمی مرزه فراهم کرد و سر سفره نهاد. وقتی غذا را خوردیم، دوستم گفت خدا را شکر که به روزی خدا قانعیم. سلمان گفت اگر به رزق خدا قانع بودی، الان ظرف آب من در گرو نبود. [۹]

۴. ضعف فرهنگی

تقلید کورکورانه از فرهنگ-های بیگانه و تأثیر پذیری از آن، راه و روش نادرستی است که می-تواند جوامع اسلامی را با خطرات مهمی مواجه سازد و ارزش-های اسلامی را به شدت کم‌رنگ بنماید. در حقیقت نظام خانواده خصوصاً در جوامع غیر اسلامی با آموزه‌ها و فرهنگ ما [در اغلب موارد] تنافی داشته و دید و بازدید در این جوامع، بیشتر در جنبه‌های مادی خلاصه شده است. انسان-های سست عنصری همواره می-کوشند تا فرهنگ بیگانه را با تمام نقص-ها و معایبش نصب‌العین خود قرار داده و از ملیت و مذهب خود فرسنگ-ها فاصله بگیرند، تا به پندار خود در سلک انسان-های شایسته و به روز، پیشرفته و با فرهنگ درآیند، باید بدانند که با این کار، روز به روز فاصله-شان از خدا، خود، خانواده، خویشان و خوشبختی، بیشتر و بیشتر خواهد شد.

آثار قطع رحم

اسلام در کنار توجه به رشد فردی آحاد افراد جامعه و توجه به جایگاه و اهمیت خانواده، نسبت به ارتباط و رفت و آمدهای خویشاوندی نیز فرامینی را بیان کرده است که اجرای آنها ضامن سلامت و سعادت زندگی اجتماعی و بی-توجهی به آن آثار زیان-باری را به دنبال دارد؛ لذا انسانی که دستور خداوند مبنی بر برقراری ارتباط با خویشاوندان را نادیده می-گیرد و مرتکب رذیلۀ قطع رحم می-شود چیزی به جز لعن و نفرین الهی در انتظارش نخواهد بود. قرآن-کریم می-فرماید: (وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ): [۱۰] و آنها که عهد الهی را بعد از محکم کردن می‌شکنند و پیوندهایی را که خدا فرمان به برقراری آن داده، قطع می‌کنند و در روی زمین افساد می‌نمایند، لعنت و مجازات سرای دیگر از آنهاست. در اینجا به برخی از این آثار اشاره می-کنیم:

۱. عدم خیر و برکت در رزق

یکی از مهمترین عوامل مؤثر در ازدیاد و برکت رزق توجه به روابط خویشاوندی است تا جایی که در متون دینی از قطع رحم به عنوان یکی از عوامل کاهش دهنده رزق یاد شده است؛ چنانچه ابو حمزه ثمالی می-گوید امیرمؤمنان «علیه السلام» در خطبه-ای فرمودند پناه می-برم به خدا از گناهانی که در نابودی مرتکب شونده شتاب می-کند. عبدالله بن یشکری برخاست و گفت: یا امیرمؤمنان! مگر گناهی هم هست که عامل شتاب در نابودی باشد حضرت فرمودند: «نعم و یلک قطیعه الرحم، ان اهل بیت لیجتمعون و یتواسون و هم فجرة فیرزقهم الله و ان اهل البیت لیترقون و یقطع بعضهم بعضاً فیحرمهم الله و هم اتقیاء؛ آری وای بر تو! آن گناه قطع رحم است، چه بسا خانواده‌ای که گرد هم می-آیند و یاری هم می-کنند با اینکه از حق دورند خداوند به آنان وسعت روزی می-دهد و چه بسا خانواده‌ای هستند که از هم جدا می-شوند و از همدیگر قطع رحم می-کنند پس خداوند آنان را محروم [از روزی می-کند] در حالی که پرهیزکارند». [۱۱]

۲. مرگ زودرس

یکی دیگر از آثار نامطلوب قطع رحم زودرس بودن مرگ برای قاطع رحم است که طبق فرموده مرحوم علامه مجلسی در بحار الانوار، از امام سجاد «علیه السلام» نقل شده است که شش چیز موجب مرگ زودرس انسان می-شود، از جمله قطع رابطه خویشاوندی است چنانچه می-فرماید: والذنوب آلتی تجعل الفناء قطیعه الرحم...؛ [۱۲] گناهانی که مرگ انسان را زود می-رساند شش چیز است قطع رابطه خویشاوندی و...». در همین زمینه امام صادق «علیه السلام» نیز در راستای تبیین این مهم می-فرماید: «مردی که از عمرش سی و سه سال مانده قطع رحم می-کند، پس خدا آن را به سه سال کاهش می-دهد». [۱۳]

حکایت: مرگ زودرس سزای ترک رحم

داود رقی نقل می-کند به محضر امام صادق «علیه السلام» رسیدم، بدون اینکه سخنی بگویم فرمود: ای داود روز پنجشنبه هنگامی که برنامه اعمالتان را پیش من آوردند، در آن دیدم که تو درباره پسر عمویت، فلانی، خوب عمل کرده‌ای. از این کار تو خوشحال شدم ولی همین قطع رحم از جانب او، باعث مرگ زودرس پسرعمویت خواهد شد. داود می-گوید پسر عمویی داشتم بسیار بدفطرت و مخالف صلۀ رحم و دشمن سرسختم بود اما هنگامی که شنیدم او و خانواده‌اش در فقر و ناداری شدید، روزگار بدی را به سر می-برند ضمن بازدید از آنها به ایشان، برایش مقداری مخارج فرستادم سپس به سوی مکه حرکت نمودم و او بعد از من فوت شده بود، موقعی که در مدینه خدمت امام صادق «علیه السلام» رسیدم بدون اینکه حرفی بزنم امام «علیه السلام» آن جریان را به من خبر داد. [۱۴]

۳. گرفتاری در پل صراط

با مراجعه به روایات و متون دینی استفاده می-شود که شخص قاطع رحم نه تنها توان عبور از پل صراط را ندارد، بلکه بوی بهشت را نیز استشمام نخواهد کرد؛ چنانچه امام باقر «علیه السلام» فرموده است:

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ص يَقُولُ حَافَتَا الصِّرَاطِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الرَّجْمُ وَ الْأَمَانَةُ فَإِذَا مَرَّ الْوَصُولُ لِلرَّجْمِ الْمُؤَدَّى لِلْأَمَانَةِ نَفَذَ إِلَى الْجَنَّةِ وَ إِذَا مَرَّ الْخَائِنُ لِلْأَمَانَةِ الْقَطُوعُ لِلرَّجْمِ لَمْ يَنْفَعُهُ مَعَهُمَا عَمَلٌ وَ تَكَفَّأَ بِهِ الصِّرَاطُ فِي النَّارِ؛ [۱۵] در دو طرف پل صراط، امانت و صلۀ رحم است. پس کسی که در امانت مردم خیانت نکرده و با خویشان خود به

نیکی رفتار نموده است از آن به آسانی می‌گذرد و به بهشت وارد می‌شود. اما شخصی که در امانت خیانت کرده و قطع رحم نموده است، هیچ عمل دیگری به او نفع نمی‌رساند و به آتش افکنده می‌شود.

مستثنیات قطع رحم

در مکتب وحیانی اسلام تنها در یک مورد قطع رحم جایز دانسته شده است؛ به این صورت که در رابطه با خویشاوندان کافر و مشرکی که دشمن اسلام و ستیزه‌جو هستند سفارش به صلۀ رحم نشده است. قرآن-کریم در این-باره می‌فرماید: (مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوا أُولَىٰ قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ): [۱۶] برای پیامبر و مؤمنان، شایسته نبود که برای مشرکان [از خداوند] طلب آمرزش کنند، هر چند از نزدیکانشان باشند [آن هم] پس از آنکه بر آنها روشن شد که این گروه، اهل دوزخند.

بدیهی است که آمرزش خواستن، استغفار کردن و دعا کردن جزء محدوده صلۀ رحم حساب می‌شود. از همین-رو فقط در همین یک مورد اسلام قطع رحم را جایز دانسته است که در واقع هم قطع رحم نیست بلکه دوری جستن از همنشینی با مشرکین است. البته باید توجه داشت که کفر خویشاوندان نزدیکی همچون پدر و مادر مجوز برای قطع رحم با آنها نخواهد بود؛ چنانکه از امام صادق «علیه السلام» نقل شده است که فرمود: «حق رحم به هیچ چیز ساقط نمی‌شود. اگر بستگان بر دین تو بودند، دو حق بر تو داشتند: حق رحم و حق اسلام». [۱۷]

حکم قطع رحم

اسلام نسبت به صلۀ رحم و کمک و حمایت و محبت نسبت به خویشاوندان اهمیت فوق العاده‌ای قائل شده است و قطع رحم و بریدن رابطه از خویشان و بستگان را شدیداً نهی کرده است و به نظر تمام مراجع تقلید در مورد صلۀ رحم حکم به وجوب آن است و ترک صلۀ رحم را حرام می‌دانند.

همچنین باید توجه داشت که در نظر شرعی مراجع عظام نیز به حرمت قطع رحم اشاره شده است، به عنوان نمونه:

۱. مقام معظم رهبری [مد ظله العالی] در این زمینه می-نویسد: «قطع رحم با کسانی که از خویشاوندان نَسَبی می‌باشند، جایز نیست و صلۀ رحم متوقف بر مراوده و رفت و آمد نیست و با احوال-پرسی و پیغام فرستادن از طریق تلفن یا نامه هم محقق می‌شود». [۱۸]
۲. آیت الله سیستانی [حفظه الله] هم با اشاره به حرمت قطع رحم، می‌نویسد: «قطع رحم، حرام است حتی اگر چه او جلوتر بریده باشد، نمازخوان نباشد، شراب‌خوار هم باشد و یا به برخی احکام دینی بی اعتنا باشد مثل حجاب و جز آن‌طوری که موعظه و ارشاد و راهنمایی هم سود نبخشد. البته به شرط آنکه چنان صلۀ رحم و پیوندی، موجب نشود که او برکار حرام تأیید و تشویق شود. [۱۹]
۳. آیت الله مکارم [حفظه الله]: «صلۀ رحم جز در جایی که رابطه با آنها مفسده داشته باشد و یا ترک آن موجب نهی از منکر آنان شود، باید در حد واجب صلۀ رحم کرد». [۲۰]

البته باید توجه داشت که صلۀ رحم دارای درجاتی است که نسبت به شرایط و افراد، متفاوت است؛ بلکه در صورتی که باعث ضرر دنیایی یا دینی شود باید به حدی که ضرر ندارد تغییر کند و تقلیل یابد. مثلاً در مقابل ظالم و گناه کار همراه با امر به معروف و نهی از منکر باشد و به صورتی انجام شود که این ارتباط، تأیید اعمال آنها محسوب نشود و در مقابل کسی که می-داند از دیدن او خوشحال نمی-شود باید به صورت کمک غیر مستقیم به او یا پرس و جوی احوال او از دیگران باشد و به هر حال لطف خود نسبت به او را به روش-های مختلف ابراز کند.

حکایت: توجه علما به صلۀ رحم

یکی از سیره-های عملی عالم بزرگوار آیت الله شیخ محمد کوهستانی این بود که هر ساله تا سیزده نوروز، چون مهمانان از نقاط مختلف به محضرشان می-آمدند، منزل را ترک نمی-کردند ولی پس از آن صلۀ رحم و بازدید را از بالای محله، آغاز می-کردند و به تمامی منازل می-رفتند و در هر خانه-ای چند لحظه توقف و احوال پرسی می-کردند. یکی از شاگردان وی که ایشان را همراهی می-کرد، می-گوید آیت الله کوهستانی بعد از تعطیلات نوروز به من گفتند بیا با هم برای صلۀ ارحام به منازل محل برویم، دستمالی هم بردار تا تخم مرغ‌های آب پز و رنگ شده سفرۀ عید را داخل آن قرار داده و برای دیگر طلبه-ها ببریم. به اتفاق آقا حرکت کردیم، درب هر خانه-ای که وارد می-شدیم مدتی می-نشستیم، اگر در بعضی منازل اهل آن خانه نبودند آقا با عصا به کوبۀ درب می-زدند و می-گفت: «ای کوبه فردای قیامت شهادت بده که محمد آمد برای صلۀ ارحام».

[۲۱]

خویشاوندانی که از نظر اسلام قطع رحم با آنان جایز نیست

پرسش: خویشاوندانی که از نظر اسلام قطع رحم با آنان جایز نیست، چه کسانی هستند؟

پاسخ: به طور کلی رحم شامل کسانی می-شود که در یکی از طبقات و مراتب دریافت ارث قرار می-گیرند که عبارتند از پدر، مادر، برادر، خواهر و فرزندان آنان و نیز عمو، عمه، خاله، دایی و فرزندان آنان. به همین خاطر از نظر شرعی و طبق فتاوی اکثر فقها قطع رحم نسبت به هیچ یک از طبقات مذکوره جایز نمی-باشد. [۲۲]

آیا قطع رحم به صرف قطع ارتباطات صورت می-پذیرد؟

پاسخ: صلۀ رحم، به معنای محبت، رسیدگی نسبت به خویشان و نزدیکان [سه طبقۀ ارث] و دید و بازدید با آنهاست؛ در فقه اسلامی، ارحام و خویشان نسبی از حقوق بیشتری نسبت به دیگران برخوردارند و به آنها توجه زیادی شده است، مثلاً در مواردی که انسان حقوق مالی [نذر، صدقه، زکات و...] به عهده دارد، اگر میان بستگان وی افراد نیازمندی وجود داشته باشند، باید آنها را بر دیگران مقدم بدارد. البته باید توجه داشت که صلۀ رحم منحصر در دید و بازدید نیست بلکه از طرق دیگر مانند نامه، یا تلفن، یا دعوت از آنان، محقق می-شود.

پی نوشت:

[۱]. صلۀ الرحم و قطیعتها، طاهری خرم آبادی: ص ۱۲.

[۲]. سورۀ نساء: آیه ۸۶.

- [۳]. سورة اسراء: آیه ۲۶.
- [۴]. نهج البلاغه: خطبه ۱۴۲.
- [۵]. تصنيف غررالحکم و دررالکلم، آمدی: ص ۴۰۵.
- [۶]. اصول کافی: ج ۶، ص ۲۷۵.
- [۷]. اصول کافی: ج ۲، ص ۱۵۱.
- [۸]. وسائل الشیعه: ج ۱۷، ص ۳۴.
- [۹]. مکارم الاخلاق: ص ۱۳۵.
- [۱۰]. سورة رعد: آیه ۲۵.
- [۱۱]. بحارالانوار: ج ۷۳، ص ۳۵۷.
- [۱۲]. بحارالانوار: ج ۷۳، ص ۳۴۵.
- [۱۳]. اصول کافی: ج ۲، ص ۱۵۳.
- [۱۴]. بحارالانوار: ج ۷۴، ص ۹۳.
- [۱۵]. اصول کافی: ج ۳، ص ۲۲۳.
- [۱۶]. سورة توبه: آیه ۱۱۳.
- [۱۷]. اصول کافی: ج ۲، ص ۱۵۷.
- [۱۸]. استفتاءات: ص ۱۴۳.
- [۱۹]. توضیح المسائل: مسأله ۲۵۶.
- [۲۰]. استفتاءات: ج ۲، ص ۴۶.
- [۲۱]. ریحانة الأدب، مدرس تبریزی: ج ۳، ص ۲۳۵.
- [۲۲]. جامع المسائل: ج ۱، ص ۱۷۷۲.
- منبع: گردآوری: صالح احمدی / واحد پژوهش مجمع جهانی صادقین "علیهما السلام"